

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Twarowskiej-Ratajczak pt. „Implikacje ekonomiczno-finansowe dodatkowego opodatkowania sektora bankowego w krajach Unii Europejskiej”

I. Podstawy sporządzenia recenzji rozprawy doktorskiej

W dniu 17 czerwca 2021 r. Rada Instytutu Ekonomii i Finansów Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie powołała Recenzentów rozprawy doktorskiej Pani mgr Małgorzaty Twarowskiej-Ratajczak pt. „Implikacje ekonomiczno-finansowe dodatkowego opodatkowania sektora bankowego w krajach Unii Europejskiej”, jako rozprawy w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse. W związku z powyższym, pismem z dnia 24 czerwca 2021 r. Pani Profesor dr hab. Jolanta Szolno-Koguc, Przewodnicząca Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów, zwróciła się o przygotowanie recenzji rozprawy doktorskiej. Recenzent potwierdza otrzymanie wyżej wymienionego pisma i przygotowuje recenzję zawierającą ocenę:

- 1) oryginalności rozwiązania problemu naukowego;
- 2) ogólnej wiedzy teoretycznej;
- 3) umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Autorkę rozprawy doktorskiej.

II. Temat rozprawy doktorskiej

Wybór tematu rozprawy doktorskiej pt. „Implikacje ekonomiczno-finansowe dodatkowego opodatkowania sektora bankowego w krajach Unii Europejskiej”, jako rozprawy w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse, w ocenie Recenzenta w pełni zasługuje na akceptację. Tematyka obszaru podatku bankowego jest zjawiskiem stosunkowo mało rozpoznany w aspekcie nauki, co wynika m.in. z faktu stosunkowo krótkiego okresu funkcjonowania tego narzędzia fiskalnego w systemie gospodarczym. Temat rozprawy doktorskiej należy ocenić pozytywnie, zarówno ze względu na obszar prowadzenia badań naukowych, jak też jego szczególną oryginalność i aktualność.

III. Cel pracy, pytanie badawcze oraz hipotezy

W rozprawie doktorskiej Autorka podjęła badania związane z analizą skutków opodatkowania sektora bankowego w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Autorka definiuje rozwiązania podatkowe nałożone na sektor bankowy jako „dodatkowe opodatkowanie”. W ocenie Recenzenta cel rozprawy doktorskiej został sformułowany prawidłowo i w pełni koresponduje z jej tematem.

We wstępie Autorka formułuje następujące pytanie badawcze, czy dodatkowe daniny publiczne nakładane na sektor bankowy mogą być skutecznym narzędziem fiskalnym, pełniąc jednocześnie funkcję stabilizacyjną i antykryzysową, jak również kto ponosi ekonomiczny ciężar wprowadzanych danin: banki czy ich klienci.

Na tle zidentyfikowanej luki badawczej Autorka formułuje główny cel rozprawy doktorskiej jako identyfikację i ocenę kluczowych konsekwencji ekonomiczno-finansowych dodatkowych danin publicznych nakładanych na sektor bankowy w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Ponadto autorka formułuje również cele szczegółowe w dwóch obszarach, tj. o charakterze teoriopoznawczym i empirycznym.

Cele szczegółowe o charakterze teoriopoznawczym:

- 1) zidentyfikowanie uwarunkowań i motywów nakładania dodatkowych danin publicznych na sektor bankowy;
- 2) typologię oraz charakterystykę dodatkowych danin publicznych obciążających sektor bankowy;
- 3) przegląd występujących w praktyce dodatkowych danin publicznych obciążających sektor bankowy w krajach Unii Europejskiej.

Cele szczegółowe o charakterze empirycznym:

- 1) ocenę wydajności fiskalnej dodatkowych danin publicznych nałożonych na sektory bankowe w krajach Unii Europejskiej;
- 2) ocenę wpływu dodatkowych danin publicznych obciążających sektor bankowy na stabilność tego sektora;
- 3) ocenę wpływu dodatkowych danin publicznych obciążających sektor bankowy na wielkość i dynamikę kredytu dla sektora prywatnego;
- 4) próbę znalezienia odpowiedzi na pytanie, kto poniósł ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na sektor bankowy.

W rozprawie doktorskiej Autorka formułuje trzy główne hipotezy badawcze oraz dziesięć hipotez szczegółowych.

Hipoteza główna nr 1. Dodatkowe daniny publiczne obciążające sektor bankowy

wpływają na wzrost stabilności tego sektora:

- Hipoteza pomocnicza nr 1.1. Konstrukcja danin publicznych obciążających sektor bankowy uwzględniająca utworzenie funduszu stabilizacyjnego wpływa na wzrost stabilności sektora bankowego.
- Hipoteza pomocnicza nr 1.2. Konstrukcja danin publicznych obciążających sektor bankowy uwzględniająca wyłączenie kapitału własnego z podstawy opodatkowania wpływa na wzrost stabilności sektora bankowego (zdaniem Autorki nie została potwierdzona).
- Hipoteza pomocnicza nr 1.3. Konstrukcja danin publicznych obciążających sektor bankowy uwzględniająca wyłączenie depozytów klientów z podstawy opodatkowania wpływa na wzrost stabilności sektora bankowego (zdaniem Autorki nie została potwierdzona).

Hipoteza główna nr 2. Opodatkowanie sektora bankowego negatywnie wpływa na poziom nasycenia gospodarki kredytami bankowymi mierzony dynamiką kredytu dla sektora prywatnego w relacji do PKB:

- Hipoteza pomocnicza nr 2.1. Podatek bankowy silniej oddziałuje na akcję kredytową niż opłata bankowa i podatek od transakcji finansowych.
- Hipoteza pomocnicza nr 2.2. Dodatkowe daniny publiczne obciążające banki przyczyniają się do zmian zaangażowania banków w poszczególne linie biznesowe, co skutkuje ograniczaniem akcji kredytowej przede wszystkim w zakresie kredytów dla gospodarstw domowych. W wyniku wprowadzenia dodatkowych danin publicznych nastąpił większy spadek tempa wzrostu akcji kredytowej w przypadku kredytów dla gospodarstw domowych w porównaniu do kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych.
- Hipoteza pomocnicza nr 2.3. Konstrukcja danin publicznych obciążających sektor bankowy uwzględniająca wyłączenie kapitału własnego z podstawy opodatkowania w mniejszym stopniu przyczynia się do spadku tempa wzrostu akcji kredytowej w porównaniu do pozostałych konstrukcji danin (zdaniem Autorki nie została potwierdzona).
- Hipoteza pomocnicza nr 2.4. Konstrukcja danin publicznych obciążających sektor bankowy uwzględniająca wyłączenie depozytów z podstawy opodatkowania w mniejszym stopniu przyczynia się do spadku tempa wzrostu akcji kredytowej w porównaniu do pozostałych konstrukcji danin (zdaniem Autorki nie została potwierdzona).

Hipoteza główna nr 3. Ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na banki został przerzucony „w przód” na klientów banków:

- Hipoteza pomocnicza nr 3.1. Ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na banki został przerzucony „w przód” na klientów banków poprzez wzrost marży odsetkowej netto.
- Hipoteza pomocnicza nr 3.2. Ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na banki został przerzucony „w przód” na klientów banków poprzez wzrost opłat i prowizji.
- Hipoteza pomocnicza nr 3.3. Ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na banki został przerzucony „w przód” na klientów banków w segmencie kredytów mieszkaniowych.
- Hipoteza pomocnicza nr 3.4. Ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na banki został przerzucony „w przód” na klientów banków w segmencie kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych (zdaniem Autorki nie została potwierdzona).

Recenzent zwraca uwagę na fakt braku sformułowania w rozprawie doktorskiej tezy, tj. stwierdzenia, które zawsze jest prawdziwe. Autorka formułuje bowiem wyłącznie pytanie badawcze oraz hipotezy, które są twierdzeniami, wymagającymi weryfikacji co do ich prawidłowości lub zaprzeczenia. Zdaniem Recenzenta, mając na względzie tematykę rozprawy doktorskiej, bardziej właściwa byłaby forma sformułowania wyłącznie pytań badawczych (głównych lub pomocniczych) i próby udzielenia na nie odpowiedzi, np. jaki jest wpływ wprowadzenia dodatkowych danin na sytuację sektora bankowego (na co *de facto* Autorka wskazuje we Wstępie rozprawy doktorskiej).

W celu weryfikacji postawionych w rozprawie doktorskiej hipotez Autorka wykorzystuje metodę *desk research* oraz metody ilościowe służące do badania wpływu dodatkowych danin publicznych w sektorze bankowym na stabilność tego sektora, zmiany akcji kredytowej oraz efektu „przerzucalności” tych danin. Analiza ekonometryczna, wykorzystana do badania skutków dodatkowych danin nałożonych na sektor bankowy, oparta została na modelach regresji liniowej. Zastosowane przez Autorkę metody badawcze w ocenie Recenzenta są właściwe dla dyscypliny ekonomia i finanse oraz tematu rozprawy doktorskiej.

IV. Ocena formalna i merytoryczna rozprawy doktorskiej

Na rozprawę doktorską składają się: wstęp, cztery rozdziały, zakończenie, bibliografia, spis rysunków, spis tabel oraz spis wykresów (s. 277), a także załączony na CD aneks statystyczny.

We wstępie Autorka formułuje problem badawczy, cel rozprawy, pytanie badawcze, hipotezy główne i pomocnicze, dokonuje opisu poszczególnych rozdziałów rozprawy doktorskiej.

W rozdziale pierwszym dokonany został przegląd koncepcji teoretycznych dodatkowych danin publicznych obciążających sektor bankowy. Autorka poddaje analizie motywy nakładania na sektor bankowy dodatkowych danin publicznych. W rozdziale tym omówione zostały także kwestie definicyjne oraz typologia dodatkowych danin publicznych nakładanych na sektor bankowy. Autorka prezentuje również występujące w krajach Unii Europejskiej konstrukcje dodatkowych danin publicznych obciążających sektor finansowy oraz przeprowadza analizę konstrukcji i wydajności fiskalnej tych danin publicznych.

Rozdział drugi dotyczy analizy i oceny jednego z głównych celów wdrażania dodatkowego opodatkowania sektora bankowego, tj. zapewnieniu stabilności finansowej. Autorka w rozdziale tym przedstawia teoretyczne odniesienie do pojęcia stabilności finansowej, a także odniesienie do wskaźników bezpieczeństwa działalności bankowej.

W rozdziale trzecim i czwartym Autorka koncentruje się na analizie efektów wprowadzenia dodatkowych danin w sektorze bankowym, tj. w rozdziale trzecim – zbadaniu zależności wprowadzenia dodatkowych danin a spadku akcji kredytowej, w czwartym zaś – rozłożeniu ciężaru podatkowego (kto efektywnie poniósł ciężar dodatkowej daniny będąc podatnikiem rzeczywistym).

Poniżej Recenzent przedstawia spostrzeżenia co do strony merytorycznej i formalnej rozprawy doktorskiej:

1. Recenzent wysoko ocenia rozprawę doktorską pod względem merytorycznym i oryginalności prowadzonych badań. Zdaniem Recenzenta Autorce udało się w sposób udany przedstawić część teoretyczną w zakresie obciążenia dodatkowymi daninami sektora bankowego, przeprowadzić badania własne i osiągnąć zakładany we Wstępie rozprawy cel badawczy.
2. Treść recenzowanej rozprawy doktorskiej w pełni odpowiada jej tytułowi, a układ rozprawy doktorskiej stanowi spójną logicznie strukturę. W odniesieniu do struktury rozprawy doktorskiej Recenzent pragnie zauważyć, że rozprawa spełnia wymóg sformułowania w sposób od ogółu do szczegółu.
3. Recenzent wysoko ocenia styl piśmiennictwa zaprezentowany w rozprawie doktorskiej i nie formułuje uwag w tym obszarze.
4. Na wyróżnienie zasługuje też dobór wykorzystanych w rozprawie doktorskiej pozycji literatury oraz jakość wykorzystanych materiałów empirycznych. Autorka odwołuje się do

215 pozycji literatury, 41 raportów oraz opracowania grup eksperckich, 13 źródeł internetowych oraz (tylko) 1 aktu prawnego.

5. W ocenie Recenzenta najbardziej wartościową częścią pracy z naukowego punktu widzenia są badania własne Autorki przeprowadzone w rozdziale drugim, trzecim i czwartym. Zdaniem Autorki podatek bankowy i opłata bankowa w istotny sposób pozytywnie wpływają na stabilność sektora bankowego, natomiast podatek od transakcji finansowych nie oddziałuje w istotny sposób na stabilność sektora bankowego. Autorka stwierdza również, że opłata bankowa w porównaniu do podatku bankowego cechuje się silniejszym pozytywnym wpływem na stabilność sektora bankowego. Autorka stwierdza, że podatek bankowy przyczynia się do zmian zaangażowania banków w poszczególne linie biznesowe, co skutkuje ograniczaniem akcji kredytowej głównie w zakresie kredytów dla gospodarstw domowych. Zdaniem Autorki wprowadzenie dodatkowych danin spowodowało w większym stopniu spadek tempa wzrostu akcji kredytowej w obszarze kredytów dla gospodarstw domowych niż kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych. Zaskakującym w ocenie Recenzenta wynikiem badań jest fakt, że wyłączenie z podstawy naliczania dodatkowego opodatkowania kapitałów własnych oraz depozytów jest nieistotne statystycznie. Autorka dowodzi również, że ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na sektor bankowy został przerzucony „w przód” na klientów banków poprzez wzrost marży odsetkowej netto, opłat lub prowizji. Najwyższą „przerzucalność” Autorka zaobserwowała w przypadku kredytów udzielanych na cele mieszkaniowe. Ciekawym wnioskiem badań własnych Autorki jest brak podstaw do twierdzenia o „przerzucalności” dodatkowej daniny na kredytobiorców z segmentu przedsiębiorstw niefinansowych.
6. Rozprawa koncentruje się wyłącznie w obszarze dyscypliny ekonomia i finanse. Za słabą stronę pracy Recenzent uważa brak nadania badaniom charakteru interdyscyplinarności, zwłaszcza w kontekście nieznacznego odniesienia się w rozprawie doktorskiej do dyscypliny nauki prawne. Powyższe podejście potwierdza bibliografia rozprawy doktorskiej, tj. odniesienie się do jednego aktu prawnego. W ocenie Recenzenta rozprawa doktorska zyskałaby na wartości, gdyby Autorka odniosła się bardziej do rozwiązań prawnych co najmniej w odniesieniu do rozwiązań na szczeblu krajowym.
7. Recenzent zgadza się ze stwierdzeniem Autorki, że zrealizowany zakres prac badawczych nie wyczerpuje w pełni problematyki ekonomiczno-finansowych skutków dodatkowego opodatkowania sektora bankowego. Zdaniem Autorki dalszy kierunek prowadzonych badań powinien dotyczyć analiz przeprowadzonych na podstawie danych jednostkowych

dla poszczególnych instytucji finansowych, co pozwoliłoby na pogłębienie wniosków. Nie negując takiego podejścia oraz sądu Autorki, w ocenie Recenzenta zasadne byłoby również prowadzenie badań w obszarze wypracowania wniosków *de lege ferenda* dla rozwiązań krajowych (lub nawet rozwiązań na poziomie europejskim) co do korekt dotychczasowego modelu funkcjonowania podatku od niektórych instytucji finansowych.

8. W wymiarze krajowym interesujące byłoby poznanie odpowiedzi na pytanie o „przerzucalność” dodatkowej daniny w kontekście brzmienia zapisu art. 14 ustawy z dnia 15 stycznia 2016 r. o podatku od niektórych instytucji finansowych, tj. rozwiązania, iż wprowadzenie podatku nie może stanowić podstawy do zmiany warunków świadczenia usług finansowych i ubezpieczeniowych wykonywanych na podstawie umów zawartych przed dniem wejścia w życie przedmiotowej ustawy.
9. Dużą wartością dodaną rozprawy byłoby przedstawienie optymalnego modelu daniny publicznej opodatkowania co do stawki podmiotu przedmiotu ulg, czy też zwolnień. Takie wnioski *de lege ferenda* mogłyby być niezwykle istotne w obszarze krajowego przeglądu ustawy z dnia 15 stycznia 2016 r. o podatku od niektórych instytucji finansowych. Recenzent z zainteresowaniem zapoznałby się z przemyśleniami Autorki np. co do ulgi w zakresie odliczania od podstawy opodatkowania obligacji skarbowych i czy ulga ta powinna być rozszerzona o obligacje gwarantowane lub poręczane przez Skarb Państwa, np. emitowane w ramach przeciwdziałaniu Covid-19 przez Polski Fundusz Rozwoju S.A. i Bank Gospodarstwa Krajowego. Recenzent również zauważa budzący wątpliwości zapis art. 10 ustawy z dnia 15 stycznia 2016 r. o podatku od niektórych instytucji finansowych, w myśl którego zwolnienie uzyskują hipotetycznie wszystkie banki państwowe, a nie wyłącznie Bank Gospodarstwa Krajowego lub publiczne banki rozwoju.
10. W rozprawie doktorskiej Recenzent nie znajduje odpowiedzi, czy w badaniach dotyczących wpływów z tytułu dodatkowych danin brane były pod uwagę wyłącznie obciążenia sektora bankowego, czy też wpływy fiskalne z tego źródła ogółem (od wszystkich instytucji finansowych objętych obowiązkiem uiszczania dodatkowej daniny). Należy zauważyć, że dodatkowe daniny ponoszą bowiem nie tylko banki. Przykładowo w Polsce podatkiem od niektórych instytucji finansowych objęte są również spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe i zakłady ubezpieczeń.
11. Recenzent wyraża wątpliwość co do prowadzenia badań w obszarze podatku od transakcji (*financial transaction tax*). Ze względu na jego konstrukcję Recenzent ograniczyłby prowadzone badania do podatku bankowego i opłaty bankowej.

12. W odniesieniu do wątku krajowego zdaniem Recenzenta wartością dodaną byłoby uzupełnienie o pierwsze próby wprowadzenia danin obciążających sektor finansowy w Polsce. Przykładowo Recenzent przedstawia publikację własnego autorstwa w przedmiotowym temacie – *Propozycje opodatkowania sektora finansowego w Polsce w kontekście działań pokryzysowych*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego Nr 4/5, Gdańsk 2011.

V. Konkluzja

Problem badawczy podjęty przez Autorkę w rozprawie doktorskiej jest niezwykle istotny z punktu widzenia dyscypliny ekonomia i finanse oraz praktyki prowadzenia działalności bankowej, a pośrednio również innych form działalności gospodarczej lub społecznej (wpływ na akcję kredytową). W przygotowanej rozprawie doktorskiej Autorka wykazała się oryginalnością przedstawienia rozwiązania problemu naukowego, wysokim poziomem ogólnej wiedzy teoretycznej w badanym zakresie, a także umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Na podstawie przeprowadzonych w rozprawie doktorskiej badań Autorka wnioskuje, że dodatkowe opodatkowanie obciążające sektor bankowy wpływa na wzrost stabilności tego sektora, natomiast znaczna część obciążeń została przerzucona na klientów banków w formie zwiększonej marży odsetkowej oraz różnego rodzaju opłat lub prowizji.

Wątpliwości metodologiczne oraz polemiki Recenzenta nie mają charakteru krytycznego, stanowiąc raczej wskazówki do wykorzystania przez Autorkę w przypadku prowadzenia dalszych prac badawczych. Realizacja postawionego w rozprawie doktorskiej celu przyczyniła się do wypełnienia wskazanej przez Autorkę luki badawczej, a badania naukowe w zakresie dodatkowej daniny obciążającej sektor bankowy powinny być kontynuowane, co zauważa również Autorka w Podsumowaniu rozprawy doktorskiej.

W konkluzji Recenzent stwierdza, że recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną Autorki oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia przez Autorkę pracy naukowej, zatem spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789, z późn. zm.). W związku z powyższym Recenzent wnioskuje o dopuszczenie rozprawy doktorskiej do publicznej obrony.

Sebastian Jura